

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора економічних наук, професора,
професора кафедри економічної кібернетики та інформатики
Західноукраїнського національного університету
Птащенко Олени Валеріївни на дисертаційну роботу
Онищука Сергія Ігоровича
на тему «Шляхи зміцнення фінансового потенціалу територіальних
громад», подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»**

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. У сучасних умовах децентралізації влади та трансформації системи публічних фінансів питання зміцнення фінансового потенціалу територіальних громад набуває особливої актуальності. Фінансова спроможність громад є ключовою передумовою їх сталого соціально-економічного розвитку, забезпечення якісних публічних послуг, реалізації інфраструктурних проєктів та підвищення рівня життя населення. Водночас зростання зовнішніх і внутрішніх викликів, зокрема економічна нестабільність, демографічні зміни, воєнні загрози та обмеженість бюджетних ресурсів, суттєво ускладнюють процес формування та ефективного використання фінансових ресурсів на місцевому рівні.

Фінансовий потенціал територіальних громад формується під впливом сукупності бюджетних, податкових, інвестиційних і управлінських чинників, що визначають здатність органів місцевого самоврядування акумулювати, розподіляти та використовувати фінансові ресурси відповідно до потреб розвитку територій. У цьому контексті особливого значення набуває не лише обсяг наявних фінансових ресурсів, а й ефективність фінансового управління, рівень інституційної спроможності громад, здатність залучати інвестиції, грантові кошти та використовувати інноваційні фінансові інструменти.

Практика функціонування територіальних громад засвідчує, що навіть за наявності однакових стартових умов рівень їх фінансової спроможності може суттєво відрізнятись, що зумовлено різницею у підходах до стратегічного планування, управління місцевими бюджетами, розвитку підприємництва та використання внутрішнього економічного потенціалу. Це актуалізує необхідність пошуку та обґрунтування ефективних шляхів зміцнення

фінансового потенціалу територіальних громад з урахуванням специфіки їх ресурсної бази, просторових особливостей і пріоритетів розвитку.

З огляду на зазначене, дослідження Онищука С. І. щодо шляхів зміцнення фінансового потенціалу територіальних громад є важливим науковим і практичним завданням, спрямованим на формування дієвих механізмів фінансової самодостатності, підвищення стійкості місцевих бюджетів та забезпечення довгострокового розвитку територій в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій.

Зв'язок роботи з науковими планами, програмами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Західноукраїнського національного університету і є складовою науково-дослідної роботи: «Фінансова система у забезпеченні стійкого економічного зростання України» (державний реєстраційний номер 0121U109150), зокрема автор долучився до підготовки розділу «Пріоритети розвитку державних та місцевих фінансів в контексті забезпечення сталого розвитку держави». Крім того, автор прийняв участь у 2024 році у підготовці роботи з надання науково-професійних послуг за господарським договором «Наукове консультування щодо удосконалення інституційного забезпечення розроблення та реалізації бюджетної політики в територіальній громаді».

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. Структура дисертації є логічною, кожен із її розділів супроводжується відповідними висновками. Розв'язання поставлених завдань базується на результатах аналізу широкого кола джерел, які репрезентують західну й вітчизняну наукову думку та оприлюднені в наукових публікаціях здобувача.

Оцінюючи дисертаційне дослідження Онищука С. І., насамперед слід відзначити досить вдалий вибір методичного інструментарію, що дозволив забезпечити цілісність, міжгалузевий характер і логічний виклад матеріалу.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. У дисертаційній роботі представлено поглиблене дослідження, яке ставить перед собою завдання аналізу, обґрунтування та подальшого розвитку теоретичних і методичних концепцій, наукових підходів та практичних рекомендацій з метою формування напрямів зміцнення фінансового потенціалу територіальних громад. Серед найбільш значущих здобутків автора слід зазначити:

удосконалено трактування сутності фінансового потенціалу територіальної громади, який, на відміну від існуючих підходів, пропонується розглядати як інтегровану здатність територіальної громади не лише мобілізувати наявні фінансові ресурси, а й генерувати нові можливості для отримання економічного ефекту або суспільних благ. Це дозволяє змістити акцент з пасивного накопичення ресурсів на їх активне використання як інструменту сталого розвитку території. Обґрунтовано відмінності між поняттями «фінансовий потенціал» і «фінансова спроможність» територіальної громади, що необхідно для удосконалення понятійного апарату та розробки інструментарію фінансового забезпечення територіальних громад;

підхід до побудови стратегії управління фінансовими ризиками територіальних громад у воєнний період, який, на відміну від існуючих, базується на комплексному поєднанні трьох напрямів: «Безпека» (мінімізація ризиків дохідної частини), «Гнучкість» (оптимізація та посилений контроль видатків) та «Стійкість» (ефективне управління активами та кадровим потенціалом). В контексті зазначених напрямів визначено мету, стратегічні цілі, заходи реагування та контролю. Застосування такого підходу дозволить забезпечити фінансову спроможність і фінансову стійкість громад у критичних умовах та закласти підґрунтя для їх подальшого сталого розвитку;

науково-методичний підхід до бюджетного планування на місцевому рівні в умовах новітніх викликів, через обґрунтування доцільності переходу від традиційних методів до «нульового» бюджетування. Обґрунтовано послідовність реалізації «нульового» бюджетування, адаптовану для територіальних громад в умовах воєнного стану. Застосування запропонованого підходу сприятиме підвищенню ефективності використання обмежених бюджетних коштів, забезпечуючи їх спрямування на найбільш пріоритетні та обґрунтовані потреби громади у воєнний та повоєнний час;

набула подальшого розвитку систематизація фінансових ресурсів територіальних громад і принципів їх формування та використання; запропонована класифікація фінансових ресурсів за ознакою їх впливу на фінансовий потенціал територіальних громад з виокремленням трьох рівнів впливу: високий, середній та низький; визначено групи фінансових ресурсів в межах кожного рівня. Застосування такого підходу створює теоретичну основу для вироблення науково обґрунтованих напрямків зміцнення фінансового потенціалу територіальних громад з урахуванням новітніх викликів і загроз;

стратегічний інструментарій управління ризиками фінансового потенціалу територіальних громад, в частині впровадження системи тривекторного моніторингу (доходи, видатки, соціально-економічне середовище). Систематизовано основні ризики, загрози та їх індикатори для фінансового потенціалу територіальних громад; визначено можливі наслідки виникнення означених загроз; запропоновано конкретні тактичні заходи у сфері фінансової політики органів місцевого самоврядування для мінімізації наявних ризиків і загроз, зокрема: диверсифікація джерел бюджетних надходжень, створення спеціалізованих резервних фондів, використання хмарного середовища для зберігання фінансової інформації для забезпечення безперервності бюджетного процесу в умовах новітніх викликів, підвищення рівня бюджетної прозорості та стимулювання розвитку форм громадської участі у бюджетному процесі на місцевому рівні.

Наукова обґрунтованість одержаних результатів дослідження.

Основні теоретичні положення, висновки та пропозиції мають достатню наукову обґрунтованість, що підтверджується логікою побудови та методологією дослідження, аргументацією наведених доказів, мотивованим використанням теоретичної, практичної та законодавчої бази, глибоким аналізом широкої інформаційної бази за темою дисертаційної роботи.

Відповідно до поставленої мети в дисертації було вирішено комплекс завдань, що дозволило узагальнити теоретичні положення та на основі проведених досліджень розробити науково-методичні та практичні рекомендації щодо формування напрямів зміцнення фінансового потенціалу територіальних громад. Чіткість постановки мети та завдань дисертації зумовили цілеспрямовану дослідницьку діяльність та достовірність отриманих результатів.

Практичне значення одержаних у роботі результатів підтверджується відповідними документами, а саме:

основні результати і висновки дисертаційної роботи використані при аналізі стану фінансових ресурсів територіальних громад органами місцевого самоврядування, а також для підготовки пропозиції до органів виконавчої влади щодо розподілу коштів Державного бюджету України між територіальними громадами (довідка Тернопільської військової державної адміністрації № 42-33/1906 від 30.12.2025);

теоретико-методичні результати дисертації щодо заходів моніторингу та ідентифікації загроз для фінансового потенціалу територіальних громад

використано під час підготовки та реалізації місцевих програм у сфері цивільного захисту (довідка Кременецької міської ради № 627/02-27 від 26.11.2025);

практичні пропозиції щодо застосування зарубіжного досвіду для зміцнення фінансового потенціалу територіальних громад використано Золочівською міською радою Золочівського району Львівської області в процесі планування доходів бюджету (довідка Золочівської міської ради Золочівського району Львівської області № 379 від 16.12.2025).

Результати дослідження впроваджені у навчальний процес Західноукраїнського національного університету при поглибленні змістового наповнення та розробки практичних завдань з дисциплін: «Фінанси територіальних громад» при підготовці здобувачів вищої освіти за освітньою програмою «Фінанси» на першому рівні вищої освіти за спеціальністю D2 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» та «Управління фінансовими ресурсами територіальних громад» на другому рівні вищої освіти за спеціальністю D2 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» (довідка Західноукраїнського національного університету №126-28/2953 від 31.12.2025).

Повнота викладення основних результатів в опублікованих працях.

За темою дисертаційної роботи автором опубліковано самостійно та у співавторстві 10 наукових праць загальним обсягом 5,12 друк.арк., з яких особисто автору належить 3,4 друк.арк., з них: 4 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у періодичному науковому виданні, проіндексованому у базиданих Web of Science, 5 – публікацій апробаційного характеру.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація складається з анотацій, списку публікацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. У додатках представлено копії довідок про апробацію результатів, отриманих у ході дослідження. Обсяг основного тексту відповідає встановленим вимогам. Виклад матеріалу роботи здійснено у науковому стилі з дотриманням вимог до структури та логіки дослідження згідно завдань, спрямованих на досягнення визначеної мети. Оформлення дисертації відповідає вимогам Наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. зі змінами від 31.05.2019 р.

Академічна доброчесність. При глибокому розгляді дисертаційної роботи Онищука С. І. не виявлено порушення академічного плагіату, фальсифікації та фабрикації, тобто порушень академічної доброчесності.

Проведена перевірка за допомогою сучасного програмного забезпечення, призначеного для виявлення текстових збігів, засвідчила оригінальність авторського тексту та належне цитування використаних джерел. Про що свідчить звіт представленої перевірки роботи на подібність.

Дискусійні положення та зауваження до роботи. Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, її наукову новизну, теоретичну та практичну цінність загалом, поряд із зазначеними вище вагомими результатами слід наголосити, що в роботі мають місце окремі положення, які є дискусійними та потребують обговорення.

1. У роботі недостатньо чітко розмежовано поняття «фінансовий потенціал територіальної громади», «фінансова спроможність» та «бюджетна забезпеченість», що ускладнює теоретичне сприйняття дослідження та потребує додаткового термінологічного уточнення.

2. В розділі 2 дисертаційної роботи автором наводиться порівняння областей за різними показниками. При цьому порівняння здійснюється між тилловими та прифронтовими областями. На нашу думку, доцільним є розмежування цих областей в розрізі окремих груп для більш наочного представлення результатів дослідження.

3. В підрозділі 2.2 наведено економічну модель впливу капітальних видатків на фінансовий потенціал територіальних громад України, що є одним з ключових положень дисертаційної роботи, але не представлено прикладу її застосування. В подальших наукових пошуках автору доцільно провести практичну апробацію розробленої економічної моделі.

4. В підрозділі 2.3 наведено напрями та методи моніторингу основних загроз для фінансового потенціалу територіальних громад України. Зауважимо, що кінцевий результат запропонованих дій доцільно було представити з відповідними математичними розрахунками та обґрунтуванням.

5. Проведений у 3 розділі аналіз зарубіжного досвіду дає можливість сформулювати ґрунтовне уявлення щодо розвитку фінансового забезпечення територіальних спільнот в світі. Попри те, що автор обґрунтовує три стратегічні напрями зміцнення фінансового потенціалу українських громад із застосуванням механізмів та інструментів, притаманних окремим європейським країнам, треба зауважити, що доцільно було більш детально їх прописати, що значно посилює практичну значущість дисертаційного дослідження.

Загальний висновок

Представлене дисертаційне дослідження є завершеним та самостійним внеском у фінансову науку. Наукова новизна роботи полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад та розробці науково-практичних рекомендацій щодо зміцнення та розширення фінансового потенціалу територіальних громад в умовах децентралізації та воєнних викликів. Тема дисертації є актуальною, її структура є добре продуманою, а матеріал викладений логічно та послідовно. Зміст дисертаційної роботи відповідає темі дослідження та спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Дисертаційна робота «Шляхи зміцнення фінансового потенціалу територіальних громад» повністю відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», постанові Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор **Онищук Сергій Ігорович** – присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси банківська справа та страхування» (Галузь знань 07 Управління та адміністрування).

Рецензент:

професор кафедри економічної кібернетики та інформатики Західноукраїнського національного університету
доктор економічних наук, професор

Олена ПТАЩЕНКО

Підпис	
Завіряю.	
НАЧАЛЬНИК ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ	